

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง “ชะกาดธุรกิจและการปฏิบัติของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส” ได้แก่

1. เพื่อศึกษาวิธีการคำนวณชะกาดธุรกิจที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม
2. เพื่อศึกษาวิธีการคำนวณชะกาดของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส
3. เพื่อศึกษาวิธีการแจกจ่ายชะกาดของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสแก่กลุ่มเป้าหมาย

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงวิธีการคำนวณชะกาดธุรกิจที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม
2. ได้ทราบถึงวิธีการคำนวณชะกาดของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส
3. ได้ทราบถึงวิธีการแจกจ่ายชะกาดของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสแก่กลุ่มเป้าหมาย
4. เพิ่มความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้วิจัยและเผยแพร่ความรู้ให้แก่สังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) รวมกับการศึกษาจากข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ซึ่งการศึกษาจากเอกสารนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ตำราทางวิชาการของบรรดาอุละมาอ์ในอดีต และตำราของอุละมาอ์ร่วมสมัย ตลอดจนวิจัย วารสาร บทความและข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

ส่วนการศึกษาภาคสนาม เป็นการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติของสหกรณ์อิสลามในการดำเนินการชะกาดธุรกิจ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 22 สหกรณ์ ๆ ละ 1 คน รวม 22 คน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองจำนวน 21 สหกรณ์

และให้ตัวแทนช่วยสัมภาษณ์ จำนวน 1 สหกรณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ บุคคลใดบุคคลหนึ่งจากประธาน รองประธาน ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการชะกาดหรือเหรัญญิกของสหกรณ์

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง เพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ภายใต้คำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน แบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับชะกาดธุรกิจ เช่น การมีคณะกรรมการฝ่ายชะกาดหรือชะกาดในสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ วิธีการคำนวณชะกาด การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการจัดการชะกาด ตลอดจนการแจกจ่ายแก่กลุ่มเป้าหมายผู้มีสิทธิรับชะกาด เป็นต้น

5.1 สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แยกตามหัวข้อดังต่อไปนี้

5.1.1 การคำนวณชะกาดตามหลักการศาสนา

วิธีการคำนวณชะกาดธุรกิจขึ้นอยู่กับลักษณะของการดำเนินธุรกิจ ซึ่งรูปแบบของการดำเนินธุรกิจนั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ธุรกิจเฉพาะฤดูกาลหรือเฉพาะกิจ และธุรกิจที่ดำเนินการเป็นปกติต่อเนื่อง ธุรกิจทั้งสองลักษณะนี้มีวิธีการคำนวณชะกาดที่แตกต่างกันออกไป

สำหรับธุรกิจเฉพาะฤดูกาลหรือเฉพาะกิจ จะไม่ใช่เงื่อนไขการครบรอบปี กล่าวคือเมื่อขายสินค้าหมดหรือสิ้นสุดฤดูกาลแล้ว ให้คำนวณทรัพย์สินธุรกิจทันที โดยรวมทั้งที่เป็นต้นทุน กำไร และสินค้าคงเหลือ หักด้วย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินธุรกิจนั้นๆ ส่วนที่เหลือ ถ้าหากทรัพย์สินนั้นมีจำนวนครบปีก็ชะกาด ก็ให้จ่ายชะกาดร้อยละ 2.5

ส่วนธุรกิจที่ดำเนินการปกติต่อเนื่องนั้น จะต้องยึดหลักครบปีในการจ่ายชะกาด โดยให้เริ่มนับรอบปี เมื่อทรัพย์สินธุรกิจมีจำนวนครบปีก็ชะกาด เมื่อครบรอบปีแล้วก็ให้คำนวณชะกาด โดยสรุปยอดทรัพย์สินธุรกิจทั้งหมด ทั้งที่เป็นเงินสด เงินฝากต่างๆ ลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับ สินค้าคงเหลือ หักด้วยค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและหนี้สิน แล้วจ่ายชะกาดร้อยละ 2.5

ทรัพย์สินประเภทลูกหนี้ที่เรียกเก็บได้ยาก เช่น ลูกหนี้ที่เลยเวลาสัญญาชำระ ลูกหนี้สงสัยจะสูญ และหนี้สูญไม่ต้องนำมารวมกับทรัพย์สินที่จะคิดคำนวณชะกาด เพราะเป็นทรัพย์สินที่คาดเดาไม่ได้ว่าจะรับการชำระหรือไม่ หากได้รับชำระคืนในรอบปีใดให้นำมาคิดคำนวณชะกาดสำหรับรอบปีนั้นๆ เพียงปีเดียว

ทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น อาคารสำนักงาน รถยนต์ที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือต่างๆ ไม่ต้องนำมาคำนวณชะงาดธุรกิจ

5.1.2 การคำนวณชะงาดของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส

สรุปผลได้ว่า จากกลุ่มตัวอย่างสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสทั้งหมด 22 สหกรณ์ สหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่จ่ายชะงาด สหกรณ์ที่จ่ายชะงาดมีจำนวน 6 สหกรณ์ ได้แก่

1. สหกรณ์อิสลามสุโหลงโก-ลก จำกัด
2. สหกรณ์ร้านค้าครูดารุสสลาม จำกัด
3. สหกรณ์ผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำบางนรา 1 จำกัด
4. สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านบาโจคูดง จำกัด
5. สหกรณ์รถยนต์โดยสารขนาดเล็กบาเจาะ จำกัด
6. สหกรณ์เกษตรสถานบ้านมั่นคงคารุลอามานนราธิวาส จำกัด

สำหรับด้านวิธีการหรือสูตรการคำนวณชะงาดที่สหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสใช้ในการคำนวณชะงาดนั้น ขอสรุปตามวิธีการที่สหกรณ์ทั้ง 6 สหกรณ์ได้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. $\text{คำนวณโดยใช้สูตร ผลกำไรสุทธิ} \times \text{อัตราชะงาด (2.5\%)} \text{ สหกรณ์ที่ใช้สูตรนี้มีจำนวน 3 สหกรณ์ ได้แก่ สหกรณ์ผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำบางนรา 1 จำกัด สหกรณ์ขนาดเล็กรถยนต์บาเจาะ จำกัด และสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านบาโจคูดง จำกัด โดยให้เหตุผลว่า สหกรณ์ยังไม่มีผู้ที่มีความรู้ด้านชะงาดธุรกิจ และสหกรณ์ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับทักษะหรือวิธีการคำนวณชะงาดธุรกิจ สหกรณ์ที่ถูกต้อง สหกรณ์จึงใช้วิธีการคำนวณแบบนี้ไปก่อน สำหรับสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านบาโจคูดง จำกัด เลือกจ่ายชะงาดเพียงในอัตรา 1.5\% เท่านั้นจากยอดผลกำไรสุทธิด้วยเหตุผลว่าทำให้มีไว้ก่อน ส่วนทรัพย์สินประเภทลูกหนี้ สหกรณ์ผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำบางนรา 1 จำกัดมีความเห็นว่า ยังไม่ต้องนำมารวมกับทรัพย์สินที่จะคำนวณชะงาด เพราะทรัพย์สินนั้นอยู่กับลูกหนี้และยังเรียกเก็บไม่ได้ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องนำยอดมารวมกับทรัพย์สินที่จะคำนวณชะงาด$

2. $\text{คำนวณโดยใช้สูตร เงินสด} + \text{เงินฝาก} + \text{ลูกหนี้} \times \text{อัตราชะงาด} \text{ สหกรณ์ที่ใช้สูตรนี้ได้แก่ สหกรณ์อิสลามสุโหลงโก-ลก จำกัด}$

3. $\text{เงินสด} + \text{เงินฝาก} + \text{ลูกหนี้} + \text{สินค้าคงเหลือ} \times \text{อัตราชะงาด (2.5\%)} \text{ สหกรณ์ที่ใช้สูตรนี้ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้าครูดารุสสลาม จำกัด ในส่วนเฉพาะที่ดำเนินธุรกิจแบบร้านค้า ให้}$

เหตุผลว่า การคำนวณชะงาดธุรกิจประเภทร้านค้ามีวิธีการชัดเจนอยู่แล้วในเอกสารทางวิชาการทั่วไปของบรรดาอุลละมาอ์มุสลิม

4. เงินสด + เงินฝาก + ลูกหนี้ระยะสั้น x อัตราชะงาด (2.5%) สหกรณ์ที่ใช้สูตรนี้ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้าครุฑารุสสาลาม จำกัด ในส่วนเฉพาะที่ดำเนินธุรกิจแบบขายผ่อนให้แก่สมาชิก ส่วนทรัพย์สินประเภทดอกเบี้ยเงินฝาก ที่ได้มาจากเงินฝากธนาคาร ซึ่งนับว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาอย่างไม่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามนั้น สหกรณ์จะบริจาคให้แก่ส่วนสาธารณชนทันทีเมื่อมีเงินประเภทนี้เข้ามาในบัญชีของสหกรณ์ ลูกหนี้ระยะยาวไม่จำเป็นที่จะต้องนำมาคำนวณชะงาดเพราะยังไม่ถึงระยะเวลาการชำระในรอบปีถัดไป ซึ่งจะนำมาคำนวณในรอบปีต่อไป และทางสหกรณ์ก็ได้ศึกษาวิธีการคำนวณจากสหกรณ์อื่นๆ โดยเฉพาะได้ศึกษาจากสหกรณ์มูอามาละต

5. สินทรัพย์หมุนเวียน - หนี้สินหมุนเวียน + เงินรับฝาก - รายการที่ไม่ว่าญิบชะงาด x อัตราชะงาด (2.5%) ให้เหตุผลว่า สินทรัพย์หมุนเวียนเป็นสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้แก่สหกรณ์จึงจำเป็นที่จะต้องนำมารวมกับทรัพย์สินที่จะคำนวณชะงาด ส่วนหนี้สินหมุนเวียนเป็นหนี้สินที่สหกรณ์จำเป็นจะต้องจ่ายคืนแก่เจ้าของทรัพย์สินนั้นๆ จึงไม่จำเป็นต้องนำมารวมเพื่อคำนวณชะงาด ส่วนเงินที่สมาชิกนำมาฝากเก็บไว้ในสหกรณ์นั้น เป็นเงินที่สมาชิกสามารถที่จะฝากเข้าหรือถอนออกได้ทุกเมื่อ ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งจากหนี้สินหมุนเวียน จึงไม่ว่าญิบที่จะต้องนำมารวมกับการคำนวณชะงาดเช่นกัน แต่สำหรับสหกรณ์ที่ใช้สูตรนี้ ให้เหตุผลว่า สมาชิกได้ตกลงให้สหกรณ์นำจำนวนเงินฝากนั้นมารวมกับการคำนวณชะงาด สหกรณ์จึงนำยอดเงินส่วนนั้นมารวมกับการคำนวณด้วย ส่วนทรัพย์สินประเภทที่ไม่ว่าญิบชะงาด เช่น ดอกเบี้ยเงินฝาก ไม่ว่าญิบที่จะต้องนำมาจ่ายชะงาดเพราะเป็นทรัพย์สินที่ได้มาอย่างไม่ถูกต้องตามหลักการตั้งแต่ต้น จึงจำเป็นที่จะต้องหักออกจากการคำนวณชะงาด

5.1.3 การแจกจ่ายชะงาดของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนครราชสีมาแก่กลุ่มเป้าหมาย

5.1.3.1 วิธีการแบ่งทรัพย์สินชะงาด

ด้านวิธีการแบ่งทรัพย์สินชะงาดธุรกิจสหกรณ์แก่กลุ่มเป้าหมายผู้รับชะงาด สรุปได้ 3 รูปแบบดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการสำรวจผู้มีสิทธิรับชะงาด แบ่งทรัพย์สินชะงาดเท่าๆกันตามจำนวนผู้มีสิทธิรับชะงาดที่ได้สำรวจ

2. แบ่งให้คณะกรรมการแต่ละคนนำทรัพย์สินชะภาคแจกจ่ายแก่ผู้มีสิทธิ์ตามที่ตนเองเห็นควร โดยไม่จำกัดจำนวนผู้มีสิทธิ์รับ และไม่กำหนดว่าจะต้องแบ่งเท่าๆกันหรือไม่อย่างไร
3. คณะกรรมการสหกรณ์มอบหมายให้อิمامในหมู่บ้าน ณ ที่ตั้งสหกรณ์ ดำเนินการแบ่งทรัพย์สินชะภาคและแจกจ่ายตามที่อิمامเห็นควร

5.1.3.2 การแจกจ่ายชะภาคให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

ด้านการแจกจ่ายชะภาคให้แก่กลุ่มเป้าหมายครบทั้งแปดกลุ่มหรือไม่นั้น สรุปได้ว่าสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส ได้แจกจ่ายแก่กลุ่มบุคคลผู้รับชะภาค 7 ประเภท ส่วนผู้รับประเภททาสไม่มีบุคคลประเภทนี้ สหกรณ์ได้แจกจ่ายแก่ผู้มีสิทธิ์ตามที่หามาได้ โดยไม่แน่ใจว่า จะต้องให้ครบแก่ทุกประเภท

5.2 อภิปรายผล

จากข้อค้นพบที่ได้ศึกษาหลักการอิสลามเกี่ยวกับชะภาคธุรกิจตามหลักฐานและเอกสารต่างๆ และศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 22 สหกรณ์ นั้น ขออภิปรายประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

5.2.1 อภิปรายข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

5.2.1.1 จากวัตถุประสงค์การวิจัย พบว่าสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส สหกรณ์บางแห่งจ่ายชะภาคธุรกิจ สหกรณ์อิสลามส่วนใหญ่ไม่จ่ายชะภาคธุรกิจ ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลามที่กำหนดว่าการจ่ายชะภาคเป็นสิ่งที่วาญิบประการหนึ่งในหลักการอิสลามทั้งห้าประการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุดังต่อไปนี้

ก. ทรัพย์สินของสหกรณ์ไม่ครบพิกัดชะภาค กลุ่มตัวอย่างบางกลุ่มได้ให้เหตุผลเช่นนี้ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ถูกต้องของการไม่วาญิบชะภาค เพราะบางส่วนหนึ่งจากเงินโอนไขการวาญิบชะภาคนั้น จะต้องมียุทธินครบพิกัดตามที่ศาสนาได้กำหนดไว้ ดังนั้นสหกรณ์ที่มีทรัพย์สินไม่ครบพิกัดจึงไม่จ่ายชะภาค

ข. ความเข้าใจของคณะกรรมการหรือคณะกรรมการสหกรณ์อิสลามต่อบทบัญญัติอิสลาม โดยเฉพาะในเรื่องธุรกรรมทางการเงินแบบอิสลามและชะกาดธุรกิจ ซึ่งเห็นได้จากธุรกรรมบางอย่างของหลายๆสหกรณ์ยังขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม เช่น การใช้ระบบดอกเบี้ย ส่งผลต่อการได้มาของทรัพย์สินด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ทำให้ไม่วาญิบชะกาดในทรัพย์สินนั้นๆ

ค. เป็นการปฏิบัติที่ได้รับสืบทอดมาจากกรรมการชุดก่อนๆ ซึ่งไม่มีการจ่ายชะกาด

ง. ระบบสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นมาตามประเภทต่างๆ ของประเภทสหกรณ์ทั้ง 7 ประเภทนั้น ยังไม่มีประเภทสหกรณ์อิสลาม ธุรกรรมต่างๆของสหกรณ์จึงเป็นไปตามระบบทั่วไปของสหกรณ์แต่ละประเภท คณะบริหารและสมาชิกสหกรณ์จึงไม่เห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการจ่ายชะกาด

5.2.1.2 การใช้อัตราการค้าคำนวณชะกาด จำนวนร้อยละ 2.5 ของกลุ่มตัวอย่าง สอดคล้องกับหลักการชะกาด แต่สหกรณ์ที่ใช้อัตราร้อยละ 1.5 ไม่สอดคล้องกับหลักการชะกาด เพราะอัตราชะกาดธุรกิจที่ต้องจ่ายตามหลักการนั้น จะต้องจ่ายในอัตราหนึ่งในสี่ของหนึ่งในสิบ (1/4 ของ 1/10) จากทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด นั่นคือ ร้อยละ 2.5 ของทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด วะหะบะฮ์ อัจซุฮัยลีย์ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996 : 2/792) กล่าวว่า สิ่งที่น่าวาญิบจากการค้า คือ หนึ่งในสี่ของหนึ่งในสิบ จากมูลค่า เหมือนชะกาดเงินและทองตามความเห็นบรรดาอุละมาฮ์ ท่านอิมาม ซาฟิอีย์ (al-Syāfi-'iy, 1990 : 2/68) กล่าวว่า ท่านอุมร์ เป็น อับดุลอาซีซ ได้เขียนหนังสือให้ท่านเราะซิก เป็น หะกิม ว่า ท่านจงสังเกตผู้ที่เดินผ่านจากบรรดามุสลิมิน จงเก็บจากทรัพย์สินการค้าของพวกเขาที่ท่านเห็น ทุก 40 ดินาร จำนวน 1 ดินาร จำนวนที่น้อยกว่าก็ให้คิดตามอัตรานั้นจนครบ 20 ดินาร ถ้าหากจำนวนน้อยกว่า 1/3 ดินาร จงปล่อยและอย่าเก็บสิ่งใดเลย

5.2.1.3 การนำเฉพาะส่วนผลกำไรสุทธิมาใช้คำนวณชะกาด ผู้วิจัยเห็นว่าไม่สอดคล้องกับหลักการชะกาด เพราะทรัพย์สินที่จะนำมาคำนวณชะกาดนั้นจะต้องคิดจากยอดต้นทุนและกำไร ตามความเห็นของอุละมาฮ์มุสลิมที่ได้นำเสนอมาแล้วในบทที่ 2 เช่น คำกล่าวของอัลเกาะเราะฎอวีย์ (al-Qaradhāwiy) ที่อ้างถึง มัฆมูน บิน มิสรอนกล่าวว่า เมื่อถึงเวลาที่จะต้องจ่ายชะกาด จงนับสิ่งที่มีอยู่กับท่านจากจำนวนเงิน และจงประเมินราคาสินค้าที่เหลืออยู่ และยอดหนี้ที่ผู้อื่นจะต้องชำระแก่ท่าน (ลูกหนี้) แล้วนำมาหักด้วยจำนวนหนี้ที่ท่านจะต้องชำระแก่ผู้อื่น (เจ้าหนี้) หลังจากนั้นให้คำนวณชะกาดส่วนที่เหลือจากนั้น

อัลเกาะเราะฎอวีย์ (al-Qaradhāwiy, 1999: 1/333) กล่าวว่า นักธุรกิจมุสลิมินนั้น เมื่อถึงเวลาที่จะต้องจ่ายชะกาด เขาจะต้องรวมทรัพย์สินของเขาทั้งหมด ทั้งที่เป็นต้นทุน กำไร

สินค้าคงคลัง ลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสรุปยอดการค้าของเขา ประมวลราคาสินค้าของเขา รวมกับส่วนที่เป็นเงินสด ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่ใช้เพื่อประกอบการค้าหรือไม่ รวมกับลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับ หักออกหนี้สงสัยจะสูญ แล้วนำมาจ่ายชะงาดร้อยละ 2.5 สำหรับหนี้ที่สิ้นหวังจากการได้รับชำระหนี้ เราสนับสนุนทัศนะที่เห็นว่าไม่ว่าญิบชะงาดนอกจากเมื่อได้รับคืน โดยให้เขาจ่ายชะงาดเฉพาะเพียงปีเดียว เป็นการวางบนรากฐานเพื่อสร้างความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินที่ได้รับมา หากครบพิกัด ส่วนหนี้ที่เขาพึงจะต้องชำระแก่ผู้อื่นให้เขาหักออก แล้วจ่ายชะงาดในส่วนที่เหลือ

วะฮะบะฮ์ อับฮุฮัยลีย์ (Wahbah al-Zuhailiy, 1996: 2/792) กล่าวว่า ผู้ทำการค้าต้องประมวลค่าทรัพย์สินและสินค้าธุรกิจในทุกวันสิ้นปีด้วยราคาขณะจ่ายชะงาด ไม่ใช่ด้วยราคาซื้อ และจ่ายชะงาดตามบทบัญญัติ และให้รวมค่าสินค้าเข้าด้วยกันถึงแม้ว่าเป็นสินค้าต่างประเภทกันก็ตาม

5.2.4 การใช้สูตร เงินสด + เงินฝาก + ลูกหนี้ x อัตราชะงาด ผู้วิจัยเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการการจ่ายชะงาดธุรกิจ แต่ในส่วน of ลูกหนี้ สหกรณ์เลือกที่จะเอายอดลูกหนี้ทั้งหมดมารวมกับจำนวนที่จะคำนวณชะงาด โดยไม่จำแนกระหว่างลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้รับการชำระ ลูกหนี้สงสัยจะสูญ และหนี้สูญ ดังนั้นในส่วน of ลูกหนี้ถือว่าไม่สอดคล้องกับวิธีการคำนวณชะงาด เพราะตามหลักชะงาดธุรกิจนั้น หนี้สงสัยจะสูญและหนี้สูญจะต้องตัดออกจากยอดที่จะคำนวณชะงาด ตามความเห็นของอุละมาอ์ส่วนใหญ่

5.2.5 การใช้สูตร เงินสด + เงินฝาก + ลูกหนี้ + สินค้าคงเหลือ x อัตราชะงาด ของกลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินธุรกิจร้านค้า ผู้วิจัยเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการ ตามที่หะสัน อัลบัศรีย์ (อ้างถึงใน al-Qaradhāwiy, 1999: 1/333) ได้กล่าวว่า เมื่อถึงเดือนที่บุคคลผู้หนึ่งจะต้องจ่ายชะงาด ให้นำทรัพย์สินของเขาทั้งหมด (หมายถึงเงิน) และสิ่งที่เขาทำการค้าอยู่ทั้งหมด และลูกหนี้ทั้งหมด นอกจากสิ่งที่เขาไม่คาดว่าจะได้รับคืน

ทรัพย์สินทั้งหมด หมายถึง เงินสดที่นักธุรกิจหรือองค์กรถืออยู่ ซึ่งรวมถึงเงินฝากธนาคารและเงินฝากอื่นๆ ที่สามารถเรียกเก็บได้เมื่อต้องการด้วย ดังนั้นการที่กลุ่มตัวอย่าง นำยอดเงินสด เงินฝากและลูกหนี้มาเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณชะงาดนั้น จึงสอดคล้องกับหลักการ และการนำสินค้าคงเหลือมาเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณชะงาดก็มีความสอดคล้องเช่นกัน เพราะสินค้าคงเหลือเป็นสิ่งที่เขาทำการค้าอยู่ สหกรณ์ไม่มีเจ้าหนี้ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องนำมาตัดออกจากการคำนวณชะงาด ดังนั้นการคำนวณชะงาดในลักษณะนี้จึงสอดคล้องกับหลักการของการคำนวณชะงาดธุรกิจ

5.2.6 การใช้สูตร เงินสด + เงินฝาก + ลูกหนี้ระยะสั้น x อัตราชดเชย ของกลุ่ม ตัวอย่างที่ดำเนินธุรกิจเฉพาะการขายผ่อนให้แก่สมาชิกสหกรณ์ ผู้วิจัยเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการคำนวณชดเชยภาคธุรกิจ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

5.2.6.1 ในส่วนของที่เป็นเงินสดและเงินฝากนั้นมีเหตุผลเหมือนกับเหตุผลดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 5.2.5

5.2.6.2 สหกรณ์ไม่ได้นำส่วนของสินค้ำคงเหลือมาเข้าในสูตรการคำนวณ เป็นเพราะว่าสหกรณ์ไม่มีสินค้ำคงเหลือในวันสิ้นปีบัญชี เพราะสหกรณ์จะไม่ซื้อสินค้ำ นอกจากตามความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ ดังนั้นเมื่อสหกรณ์ได้ซื้อสินค้ำมาแล้ว สหกรณ์ก็จะขายให้สมาชิกทันทีโดยวิธีบวกกำไร สหกรณ์จึงไม่มีมูลค่าสินค้ำคงเหลือที่จะนำมารวมกับจำนวนที่คำนวณชดเชยภาคได้ แต่ถ้าหากว่าสหกรณ์มีสินค้ำคงเหลือก็ต้องนำมารวมเพื่อจ่ายชดเชยภาค

5.2.6.3 ในส่วนของทรัพย์สินที่ได้มาโดยวิธีที่ไม่ถูกต้องตามหลักการ เช่น ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคาร สหกรณ์จะนำเงินส่วนนั้นไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ทันทีที่มีเงินประเภทนี้เข้ามาในระบบ ดังนั้นเงินส่วนนี้จึงไม่ปรากฏในสูตรการคำนวณชดเชยภาค

5.2.6.4 การนำส่วนเฉพาะที่เป็นลูกหนี้ระยะสั้นมาคำนวณชดเชยภาคและไม่นำลูกหนี้ระยะยาวมาเป็นส่วนหนึ่งในการคำนวณชดเชยภาคด้วย ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องกับหลักการ ตามเหตุผลที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ข้อ 2.8.8 ข้อย่อยที่ 2

5.2.7 การใช้สูตร สินทรัพย์หมุนเวียน - หนี้สินหมุนเวียน + เงินรับฝาก - รายการที่ไม่ว่าญับชดเชยภาค x อัตราชดเชย ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องกับหลักการ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

5.2.7.1 ส่วนที่เป็นสินทรัพย์หมุนเวียน ซึ่งอาจประกอบด้วยรายการดังต่อไปนี้ เงินสดและเงินฝากสถาบันการเงิน เงินลงทุนชั่วคราวหรือเงินลงทุนระยะสั้น ลูกหนี้การค้าระยะสั้น สินค้ำคงเหลือ เป็นรายการที่จะต้องนำมาคำนวณชดเชยภาค เพราะเป็นทรัพย์สินของสหกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจ ที่ก่อให้เกิดรายได้แก่สหกรณ์ และเป็นทรัพย์สินที่สามารถแปลงเป็นเงินสดในรอบปีบัญชี

5.2.7.2 ส่วนที่เป็นหนี้สินหมุนเวียน ซึ่งเป็นหนี้สินที่จะถึงกำหนดชำระภายใน 12 เดือนนับจากวันที่ในงบดุล ได้แก่ เงินกู้ยืมจากธนาคารและเงินกู้ยืมอื่น เจ้าหนี้ระยะสั้นอื่น ภาษี และค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เงินปันผลค้างจ่าย จะต้องนำมาหักออกจากการคำนวณชดเชยภาค เพราะเป็นหนี้สินที่ถึงกำหนดระยะเวลาการชำระ

5.2.7.3 ส่วนเงินที่สหกรณ์รับฝากจากสมาชิกนั้น สหกรณ์ที่เลือกนำยอดมาคำนวณชดเชยภาค ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะปฏิบัติตามความประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์ที่ต้องการ

ให้นำเงินฝากในสหกรณ์มาคำนวณชะกาดด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการด้วยเหตุผล เหมือนกับเหตุผลของสหกรณ์

5.2.7.4 ส่วนที่เป็นรายการที่ไม่วาญิบชะกาด เช่น ดอกเบี้ยที่ได้รับจากเงินฝากธนาคาร และอื่นๆ ผู้วิจัยเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการ เพราะเป็นสิ่งที่ได้มาอย่างไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงต้องตัดออกจากยอดที่จะนำไปคำนวณชะกาด (al-Dorar al-Saniyyah Foundation, nd : 9) เขียนว่า ทรัพย์สินที่หะรอมไม่วาญิบที่จะต้องจ่ายชะกาดและไม่ปลอดพ้นจากพันธะนอกจากด้วยวิธีการคืนให้แก่เจ้าของมันหากว่ารู้จักเจ้าของมัน หรือด้วยวิธีการบริจาหากว่าไม่สามารถที่จะหาเจ้าของทรัพย์สินนั้นได้ นี่แหละเป็นความเห็นที่พ้องต้องกันตามทัศนะทั้งสี่ หะนะฟียะฮู มาลิกียะฮู ซาฟีอียะฮู หะนาบิละฮู และอิบนุ หัซม

อิบนุ บาซ (Ibn Baz, 14 : 154) เขียนว่า หะรอมใช้บริการด้วยระบบดอกเบี้ยกับธนาคารและองค์กรอื่นๆ สิ่งที่ได้มาด้วยระบบดอกเบี้ยล้วนเป็นสิ่งที่หะรอม และมันไม่ใช่ทรัพย์สินของผู้ที่ได้รับมัน แต่ว่าเขาจะต้องใช้จ่ายในหนทางที่ดี หากผู้หนึ่งได้รับมันไว้ ซึ่งเขารู้บทบัญญัติของอัลลอฮฺ หากว่าเขายังไม่ได้รับมัน เขาก็ไม่มีสิทธินอกจากเงินทุนที่เขาเก็บไว้เท่านั้น อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! พึงยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ เกิด และจงละเว้นดอกเบี้ยที่ยังเหลืออยู่เสีย หากพวกเจ้าเป็นผู้ศรัทธา และถ้าพวกเจ้ามิได้ปฏิบัติตาม ก็พึงรับรู้ไว้ด้วยว่า ชั่งสงครามจากอัลลอฮฺ ﷻ และเราะสูล ﷺ ของพระองค์ และหากพวกเจ้าสำนึกผิดกลับเนื้อกลับตัวแล้ว สำหรับพวกเจ้าก็คือต้นทุนแห่งทรัพย์สินของพวกเจ้าโดยที่พวกเจ้าจะได้ไม่อธรรม และไม่ถูกอธรรม”¹ แต่ถ้าหากว่าบุคคลผู้หนึ่งได้รับมันไว้ก่อนที่เขาทราบบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าว สิ่งนั้นก็จะเป็นของเขา และไม่วาญิบเหนือเขาที่จะต้องใช้จ่ายออกไปจากทรัพย์สินของเขา นั้น อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสความว่า “และอัลลอฮฺ ﷻ นั้นทรงอนุมัติการขาย และทรงห้ามการเอาดอกเบี้ย ดังนั้นผู้ใดที่การตักเตือนจากพระเจ้าของเขาได้มายังเขา แล้วเขาก็เลิก สิ่งที่ล่วงแล้วมาก็เป็นสิทธิของเขา และเรื่องของเขา นั้นย่อมกลับไปสู่อัลลอฮฺ ﷻ และผู้ใดกลับ(กระทำ)อีก ชนเหล่านี้แหละคือชาวนรก โดยที่พวกเขาจะอยู่ในนรกนั้นตลอดกาล”² และเขาจะต้องจ่ายชะกาดทรัพย์สินของเขาที่ไม่ใช่ผลพวงมาจากดอกเบี้ยเหมือนกับทรัพย์สินอื่นๆของเขาที่วาญิบชะกาด และให้นำส่วนที่เป็นดอกเบี้ยที่เขาได้รับก่อนหน้าที่เขาจะรู้บทบัญญัติเข้าเป็นส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินของเขาด้วย เพราะมันเป็นทรัพย์สินของเขาด้วยหลักฐานอายะฮฺข้างต้น

¹ อัลบะเกาะเราะฮฺ : 278-279

² อัลบะเกาะเราะฮฺ : 275

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับสหกรณ์

5.3.1.1 จากการวิจัยพบว่าสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส ที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามตามรูปแบบสหกรณ์ประเภทต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสหกรณ์นั้น ส่วนใหญ่ทำธุรกรรมไม่ถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลามและไม่จ่ายชะกาต ผู้วิจัยเห็นว่า รัฐบาลควรจะให้เพิ่มให้มีสหกรณ์ประเภทที่แปลเป็น “สหกรณ์อิสลาม” หรือ “สหกรณ์ปลอดดอกเบี้ย” ขึ้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสและทางเลือกสำหรับมุสลิมที่จะดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจด้วยระบบสหกรณ์ให้มีความถูกต้องตามระเบียบสหกรณ์และสอดคล้องกับบทบัญญัติอิสลามด้วย

5.3.1.2 จากการวิจัยพบว่า การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์อิสลามกับลูกค้าของสหกรณ์นั้น บางธุรกิจไม่ถูกต้องกับหลักการอิสลาม ซึ่งเป็นธุรกิจที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และยังไม่มีการปรับเปลี่ยนให้ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้บริหารสหกรณ์ควรจะศึกษาธุรกรรมทางการเงินตามหลักอิสลาม และปรับปรุงแก้ไขธุรกรรมของสหกรณ์ให้ถูกต้องตามหลักการ

5.3.1.3 จากการวิจัยพบว่า สหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสส่วนใหญ่ไม่จ่ายชะกาต ผู้วิจัยเห็นว่า องค์กรทางศาสนาในทุกระดับน่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการให้ความรู้ ความเข้าใจ และให้ความตระหนักถึงความสำคัญของชะกาตให้กับองค์กรทางเศรษฐกิจประเภทสหกรณ์ด้วย

5.3.1.4 จากการวิจัยพบว่า การจ่ายชะกาตธุรกิจของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสมีรูปแบบการปฏิบัติหลากหลาย ผู้วิจัยเห็นว่า สหกรณ์อิสลามควรจะร่วมกันจัดการประชุม สัมมนา หรือ หาแนวทางเพื่อให้การปฏิบัติในเรื่องนี้เป็นไปในแนวเดียวกันและมีความถูกต้องมากที่สุด

5.3.1.5 จากการวิจัยพบว่า สหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสที่จ่ายชะกาตได้ แจกจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาต โดยผ่านคณะกรรมการของแต่ละสหกรณ์ หรือมอบหมายให้ผู้นำศาสนาในหมู่บ้าน ณ ที่ตั้งของสหกรณ์ ซึ่งอาจจะมีการจัดการและมีวิธีการแจกจ่ายของแต่ละสหกรณ์อยู่แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า สหกรณ์เหล่านี้ควรจะรวมตัวเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการชะกาตให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถสนองต่อหิกมะฮ์ของการบัญญัติชะกาต ที่ซึ่งสามารถแก้ไขและขจัดความยากจนที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมให้หมดไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

5.3.2.1 การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะในจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะศึกษาเรื่องนี้ในส่วนของจังหวัดอื่นๆ ที่มีสหกรณ์อิสลามดำเนินการอยู่ ซึ่งสหกรณ์อิสลามได้เกิดขึ้นในหลายๆ จังหวัดในภาคใต้ และภาคอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์อิสลามที่ร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันมีสหกรณ์ กองทุน และกลุ่มออมทรัพย์ รวมจำนวน 26 องค์กร¹ ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก

5.3.2.2 ควรศึกษาวิธีการแจกจ่ายชะกาดและการจัดการชะกาดที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม จากแบบอย่างที่เกิดขึ้นในสมัยท่านนะบี ﷺ และสมัยการปกครองของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งสี่ท่าน ﷺ

5.3.2.3 ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะศึกษาเรื่องชะกาดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหนี้ ทั้งที่เป็นส่วนของลูกหนี้และหนี้สิน เพราะเรื่องนี้มีรายละเอียดปลีกย่อยอีกมากมายที่ควรแก่การศึกษาวិจัย เพื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการ

¹ เอกสารการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2556 เครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม